

לוח תאריכים

יהודי	כללי	תאריך
	צבא צרפת בפיקוד נפוליאון כובש את מצרים ונסוג בהתערבות הבריטים	1801-1798
	עול מסים כבד מוטל על המיעוטים במצרים למימון הוצאות הצבא	1803
	מוחמד עלי עולה לשלטון. ראשית הרפורמות במנהל ובמערך המיסוי	1805
	טבח בממלוכים	1811
ראשית גל ההגירה של יהודים מיוון ומתורכיה בשל המרד היווני	מוחמד עלי כובש את צפון סודאן	1821
הרב נתן עמרם מגיע לאלכסנדריה; המיסיונר יוסף וולף מבקר במצרים ומסמן את ראשית הפעילות המיסיונרית הפרוטסטנטית בה	נחנך בית הדפוס הממלכתי הראשון במצרים	1825
	מוחמד עלי משתלט על ארץ ישראל ועל סוריה עד להתאוששות השלטון העות'מאני המרכזי	1840-1831
ייסוד מושב זקנים בקהיר		1833
משה מונטיפיורי ואדולף כרמיה מבקרים במצרים בעקבות "עלילת דמשק" ומקימים בתי ספר מודרניים לבנים ובנות בקהיר ובאלכסנדריה; קמה מועצה יהודית באלכסנדריה		1840
	הסולטאן עבד אלמג'יד מעניק למוחמד עלי ולבניו את הזכות לשלוט במצרים	1841
עלילת דם נגד יהודי קהיר; יהודי קהיר פונים לוועד שלוחי הקהילות בלונדון בבקשה לעזרה כספית בהתאם למדיניות החדשה באימפריה העות'מאנית מתמנה הרב אליהו ישראל שיריזלי ל"חכם באשי"		1844
	אבראהים פאשא, בנו של מוחמד עלי, עולה לשלטון	1847
	עבאס עולה לשלטון	1848
נחנך בית הכנסת "אליהו הנביא" באלכסנדריה הנוסע בנימין השני מבקר במצרים קם "תלמוד תורה" חדש באלכסנדריה הקהילה היהודית באלכסנדריה מבקשת את חסות האימפריה האוסטרו-הונגרית		1850
	סעיד עולה לשלטון	1854
	הג'יזה (מס הגולגולת), שהוטלה על יהודים ונוצרים במדינות האסלאם, מבוטלת	1855
השד"ר יעקב ספיר מבקר בקהילות מצרים	נחנכת מסילת הברזל בין אלכסנדריה לקהיר	1856
	תחילת העבודות לחפירת תעלת סואץ	1858
באלכסנדריה מוקם בית ספר קהילתי לבנות		1859
	אסמאעיל, בנו של אבראהים פאשא, עולה לשלטון	1860
האספן הקראי אברהם פירקוביץ' תר אחר כתבי יד עתיקים בבתי כנסת בקהיר		1863
ניסיון להקמת קהילה אשכנזית בקהיר		1864
	קמה אספת הנציגים ובחירות ראשונות לאספה	1865
	הסולטאן מכתיר את אסמאעיל בתואר "כ'דיו"	1866
	נחנכת תעלת סואץ	1867
		1869

יהודי	כללי	תאריך
	יעקב צנוע מקים לראשונה במצרים תאטרון מערבי	1870 מאי
עלילת דם באלכסנדריה – יהודי נעצר באשמה שתכנן לחטוף ילד נוצרי ולהרגו		1872
האחים מזרחי מאלכסנדריה מקימים בית חולים קטן בעיר למען חברי הקהילה		1873
פרג' חיים מזרחי מקים בית דפוס עברי באלכסנדריה עלילת דם בדמנהור		1876
	מצרים פושטת את הרגל, וחובותיה נמסרים לפיקוח בריטי-צרפתי. כך נוצר הבסיס לשליטה בריטית במצרים	1877
	יעקב צנוע מוציא לאור את העיתון הסטירי אבו נט'ארה	1878
	יעקב צנוע מגורש ממצרים לפריס	1879
משה קסטלי מוציא לאור את העיתון אלֶכְנֹנֶב אלמַצְרִי (הכוכב המצרי)	הכידיו אסמאעיל מודח מתפקידו ותחתיו עולה לשלטון בנו תִּוֶּפֶיק	1880
עלילת דם באלכסנדריה – היוונים מאשימים את היהודים במות נער יווני שנפל ממרפסת לחצר בית כנסת	"אַלְחָזֵב אֶלְטִינִי" (המפלגה הלאומית) מוקמת בידי גורמים (שהתיימרו להיות) פטריוטים	1880 אפריל
		1881
		פברואר
		מרס
התנגשויות בין יוונים ליהודים באלכסנדריה עלילת דם באלכסנדריה – חשדות כלפי היהודים לאחר שנעלם ילד יווני בן עשר. משפחת ברוך נאסרת; התקפות על היהודים	בעקבות ניסיון הפיכה צבאית בהנהגת הקולונל אחמד עֶרְאֵבִי כובשת בריטניה את מצרים. קרומר, קונסול בריטניה, מתמנה לשליט בפועל במצרים	1882
מתוצאות הלוואי של ההפיכה: פורעים מציתים בתי כנסת באלכסנדריה ותוקפים יהודים; עלילת דם בפורט סעיד לאחר שילדה בת שבע נעלמה	מגפת כולרה בקהיר	1884
יהודים אשכנזים מקימים את לשכת "רמב"ם" של ארגון "בני ברית" בקהיר		1886
הסתה אנטי-יהודית בעיתונים בבעלות סורית-נוצרית בקהיר		1890
נחנך בית חולים יהודי באלכסנדריה שמימן הברון דה-מנשה		1891
קמה לשכת "אליהו הנביא" של "בני ברית" באלכסנדריה לשכת "בני ברית" מקימה את בית הספר "רמב"ם" בקהיר מהומות נגד יהודים בפורט סעיד בגין עלילת דם	הכידיו עבאס חלמי עולה לשלטון	1892
לשכת "אליהו הנביא" באלכסנדריה מקימה בית ספר משלה	"אלחזב אלוטני" מתארגנת מחדש בסתר בחסות הכידיו והעות'מאנים	1893
סלומון שכטר חושף בבית הכנסת "בן עזרא" בקהיר את אוצרות הגניזה		1896
בקהיר נוסדת אגודת "בר כוכבא", האגודה הציונית הראשונה במצרים, בראשות יוסף מרקו ברוך; ראשית הפעילות של כ"ח במצרים		1897
המועצה הדתית של הקראים מקימה בית ספר לבני העדה ולבנותיה		1898
אסתר אזהרי (מויאל) עורכת את הירחון אלַעֲאֵלָה (המשפחה)	נוסד הבנק הלאומי של מצרים (בבעלות בריטית)	1899

יהודי	כללי	תאריך
אגודת "בר כוכבא" מקימה בקהיר בית ספר "ציוני"; העדה הקראית מוציאה לאור את אַלְתֶּהֶדִיב (החינוך) עורך עיתון מקומי בטנטא נאסר בגין הסתה נגד יהודי העיר		1901
מופיע העיתון <i>Le Messenger Sioniste</i> (מבשרת ציון), עיתון ציוני ראשון במצרים קם בית ספר של כ"ח בטנטא	חנוכת סכר אסואן הראשון	1902
צאלחה (סאלי) קצין משתתפת בהצגה קרנן הפיתוי – האישה הראשונה בתאטרון המצרי מופיע העיתון לה בארה (המטה) בלדינו נחנך בית הכנסת "שער השמים" ברובע אסמאעיליה בקהיר צעירים אשכנזים בקהיר מקימים את אגודת "אהבת ציון" צעירים אשכנזים באלכסנדריה מקימים את "צעירי ציון" – בסיס לתנועה הציונית המקומית	ייסוד בורסת קהיר (בין המייסדים בני משפחות קטאוי וסוארס) קם מפעל "וואדי קום אומבו" לייצור סוכר בדרום מצרים	1903 1904
נחנך מבנה מרכזי למוסדות החינוך של קהילת אלכסנדריה; צעירים משכילים מקימים את אגודת "התחייה היהודית", שיצאה נגד שליטת המשפחות הוותיקות בוועד הקהילה קמה "הסתדרות יהודית מכבי"; נחנכת מרפאה קהילתית בקהיר ועד הקהילה מקים בקהיר את בית הספר "כתר תורה" למעוטי יכולת פרסום תקנון לוועד קהילת קהיר כ"ח מחליטה למסור את בית ספרה להנהלת קהילה לנוכח הצלחה מוגבלת במשיכת תלמידים יהודים קם "חוג האמנות של יהודי קהיר" בראשות יוסף ויינשטיין, שהעלה הצגות בידיש לראשונה פועל ועד מרכזי לאגודות הציוניות במצרים ונערכות בחירות לחברות בו	תקרית דנשואי "המפלגה הלאומית" (אַלְחֶזֶב אַלְנֻטִי) מתחילה לפעול בגלוי; אחמד לְטֶפִי אלְסִיד מייסד את "מפלגת האומה" (חֶזֶב אַלְאֻמָּה), בעלת הצביון הליברלי; לורד קרומר מתפטר על רקע סערה סביב יחס נוקשה של הבריטים למצרים	1905 1906 1907
		1908
		1909
		1910
		1912
		1913
	פורצת מלחמת העולם הראשונה בריטניה מכריזה על מצרים "שטח חסות" (פרוטקטוראט) בריטי" הבריטים מדיחים את הכידי עבאס חלמי וממנים את דודו, חֶסֶן פֶּאמֶל, לסולטאן מצרים	1914
כ-11 אלף יהודים מגורשים מארץ ישראל ומוצאים מקלט במצרים, בעיקר באלכסנדריה מאבקים בין רפורמיסטים לראשי ועד הקהילה בקהיר תחילת הקמת בית חולים קהילתי בקהיר יהודי מצרים מקבלים בהתלהבות את הצהרת בלפור, המעניקה תנופה לפעילות הציונית דייר ז'אק מוצירי מוציא לאור את העיתון ההשקפה הציונית	אחמד פֶּנָאד עולה לשלטון כסולטאן במצרים	1915 1917
		נובמבר
	עקב המלחמה המצרים סובלים מאבטלה ומהאמרת מחירים מתגבש הגרעין של מפלגת ה"וֹפְד" בהנהגת סַעֵד זַעְיִלוּל, הדוגלת בעצמאות מדינית למצרים	1918

תאריך	כללי	יהודי
1919	מרס-אפריל	כ"ח מוסרת את בית ספרה באלכסנדריה לקהילה
1920	מוחמד טלעת תרבו וכמה יהודים אמידים מייסדים את "בנק מִצְרַיִם"	ד"ר אלברט מוצירי ורעייתו מתילדה מייסדים ועורכים את העיתון התלת-לשוני ישראל
1922	בריטניה מכריזה על עצמאות מצרים באופן חד-צדדי פואד מוכתר למלך מצרים	
1923	כינון החוקה המצרית (בין מנסחיה: מְרַאד פֶּרַג)	
1924	בחירות ראשונות במצרים; ה"יִפְד" זוכה ברוב, סעד זעילול עומד בראש הממשלה החדשה, שנאלצת להתפרק תוך כמה חודשים	לוסיין שיוטו מוציא לאור את העיתון השחר בצרפתית; יוצא לאור אַלְאֶתְחַאד אֶלְאֶסְרַאאִ'לִי (האיחוד היהודי) – ביטאון הקראים
1925	בחירות נוספות במצרים, ללא התכנסות של הפרלמנט	הרב חיים נחום נבחר לרבה הראשי של קהיר
1926	בחירות בפעם השלישית; שוב זוכה ה"יִפְד" ברוב; ראשות הממשלה מופקדת בידי נציג המפלגה הליברלית	נפתח בית חולים יהודי בשכונת עבאסיה בקהיר
1927	לִיְלֵא – הסרט המצרי הראשון, בהשתתפות אליס לזאר. חוק החברות קובע שעל שני שלישים מחברי הנהלת חברה להיות אזרחי מצרים	
1928	אחמד בנא מקים את תנועת "האחים המוסלמים"	הרב אהרן שויקה מקים את מוסד "אהבה ואחוה" בקהיר
1929	מפלגת ה"יִפְד" זוכה בבחירות פעם נוספת ראש הממשלה מְצַטְפֵא אֶלְנַחַאס מודח בידי המלך תוך פחות משנה, ובמקומו מתמנה צֶדְקִי פֶאֶשֶא חקיקת חוק האזרחות	פרעות תרפ"ט בארץ ישראל מקפאות את הפעילות הציונית במצרים
1931	ה"יִפְד" מחרימה את הבחירות	יוצא לאור ספר שיריו של מְרַאד פֶּרַג המלך פואד ממנה את חיים נחום לחבר בסנאט מתחזקת פעילות התנועה הרוויזיוניסטית בראשות אלברט סטאראסלסקי
1932	המלך מדיח את צדקי פאשא	ספורטאים יהודים מצרים משתתפים במכבייה בתל-אביב
1933	אחמד חֶסֶין מקים את מפלגת "מִצְרַיִם אֶלְפֶתְאֶת" הלאומנית	לאון קסטרו מקים סניף של "הליגה נגד אנטישמיות" ראשית פעילות "השומר הצעיר"
1934		נחנך בית הכנסת הקראי "משה דרעי" בקהיר חיים נחום מתמנה לחבר באקדמיה המצרית ללשון הערבית
1935	חוקת 1923 מושבת על כנה פארוק, בנו של פואד, מלך מצרים	סֶעֶד יַעֲקֹוב מְלֶכֶי מייסד ועורך את העיתון אַלְשַׁמְס (השמש)
1936	מפלגת ה"יִפְד" זוכה בבחירות ומצטפא אלנחאס מתמנה לראש הממשלה. הממשלה החדשה חותמת חוזה עם בריטניה, המאשר את עצמאותה של מצרים	קם סניף רשמי ראשון של תנועת "מכבי" העולמית באלכסנדריה
1937	הסכם מוֹנְטֶרֶה – ביטול הקפיטולציות מצרים מתקבלת כמדינה חברה בחבר הלאומים מפלגת ה"יִפְד" מתפצלת	נחנך בית הכנסת "מאיר יהודה ביטון" ברובע מעאדי בקהיר
		מופיע העיתון הבמה היהודית בצרפתית

יהודי	כללי	תאריך
	פארוק מדיח את אלנחאס. קרבות רחוב בין תומכי ה"ינֶפֶד" לתומכי "מֶצֶר אֶלְפֶת־אֶת"	דצמבר 1939
בקהיר ובאלכסנדריה קמות לשכות "בני ברית" לנשים	פורצת מלחמת העולם השנייה	1940
יוסף אצלמן קטאוי, ראש הקהילה היהודית בקהיר, נפטר; בנו רֶנָה מחליף אותו	"מעצמות הציר" מגיעות עד לִמְרָסָא מֶטְרוֹחַ כוחותיו של רומל מגיעים לְאֶלְעֶמְיִן ונוחלים תבוסה	1942
המוסדות הציוניים המרכזיים מתחילים לפעול באופן ישיר במצרים; שליחים מארץ ישראל מגיעים לנהל את הפעילות הציונית	ה"ינֶפֶד" זוכה בבחירות	1943
נוסדת "הפדרציה הציונית המצרית" ביזמת הסוכנות היהודית ושליחה יעקב צור	אלנחאס מודח בידי המלך, ובמקומו מתמנה אחמד מאהר. שני חברי לח"י, אליהו חכים ואליהו בית צורי, מתנקשים בקהיר בלורד מוֹיִן, השר הבריטי לענייני המזרח התיכון	1944
שליחים מארץ ישראל נאלצים לעזוב את מצרים בעקבות ההתנקשות	קמה "הליגה הערבית" בקהיר	1945
מופיע ביטאון הקהילה הקראית אֶלְפֶלִים (הדובר)	מצרים מכריזה מלחמה על מדינות הציר	פברואר 1945
פרעות אנטי-יהודיות לקראת "יום בלפור"	אחמד מאהר נרצח ובמקומו עולה מחמוד נְקֶרְאֶשִי	מרס 1945
נציג הפלמ"ח שלמה חביליו יוזם הקמת ארגון הגנה עצמית מחתרתי	חברי הלח"י שהתנקשו בלורד מוֹיִן נתלים בקהיר	נובמבר 1945
המתח האנטי-יהודי גובר; הפדרציה הציונית מחליטה להפסיק את פעילותה במצרים	שחקנית הקולנוע היהודייה לִילָא מְרָאד מתאסלמת	1946
	עצרת האו"ם מחליטה על חלוקת ארץ ישראל והקמת שתי מדינות ממערב לירדן	1947
	קמה מדינת ישראל. מצרים פולשת לישראל ומוכרז מצב צבאי	נובמבר 1948
הציונות מוצאת מחוץ לחוק, אך כמה תנועות ממשיכות בפעילות מחתרתית. כ-600 יהודים נעצרים		יוני 1948
כחשודים בתמיכה בציונות		יולי-אוגוסט 1948
פיצוץ ברובע היהודי הקראי בקהיר		דצמבר 1948
פצצה בבית הכולבו סיקורל	נקראשי נרצח על רקע התבוסה לישראל ובשל מאבקו ב"אחים המוסלמים"	1949
התנכלויות ליהודי קהיר שבהן נהרגו יותר ממאה יהודים	חתימת הסכם שביתת הנשק ברודוס	פברואר 1949
	התנקשות במנהיג "האחים המוסלמים"	אוגוסט 1949
העצורים היהודים משוחררים		1952-1949
גל עלייה והגירה ממצרים	ה"ינֶפֶד" בראשות אלנחאס זוכה בבחירות	1950
	הנרי קוריאל, מנהיג המפלגה הקומוניסטית, מגורש ממצרים	1951
	אלנחאס מבטל את החוזים עם בריטניה; הפגנות אנטי-בריטיות; פעולות גרילה כנגד בסיסי הצבא הבריטי	1952
ב"שריפת קהיר" הגדולה עלו באש בתי עסק של מאות זרים, ובהם של יהודים רבים	"שרפת קהיר" בידי מפגינים אנטי-בריטים זועמים; אלנחאס מודח וראשי הממשלה מתחלפים בתדירות	23 ביולי 1952
	הפיכת "הקצינים החופשיים"; מחמד נְגִיב מתמנה לראש המדינה	

יהודי	כללי	תאריך
	מצרים מוכרזת רפובליקה; המשטר מוציא את יתר המפלגות מחוץ לחוק	1953
"העסק הביש" – 11 יהודים חברי חוליה שפעלה בשירות המודיעין הישראלי נעצרו בידי שלטונות מצרים	גמאל עבד אלנאצר מדיח את גנרל נגיב ותופס את השלטון "האחים המוסלמים" נרדפים בעקבות ניסיון התנקשות בנאצר	1954
שניים מחברי החוליה, שמואל עזר וד"ר משה מרזוק, מוצאים להורג בתלייה. שבעה נוספים נידונים לתקופות מעצר שונות. שניים שוחררו.	נשלם פינוי הכוחות הבריטים הקמת בתי משפט למשפחה שוללת מן המיעוטים את היכולת לדון דיני אישות	1955
	הלאמת תעלת סואץ מבצע "מוסקטיר" – פלישה ישראלית לסיני בתמיכה בריטית-צרפתית	1956
גל עלייה והגירה נוסף בעקבות החרפת היחס ליהודים		נובמבר 1957
תקנה ממשלתית אוסרת למכור רכוש קהילתי; כספי הקהילות עוברים לפיקוח ממשלתי	מצרים וסוריה מתאחדות במסגרת "הקהילייה הערבית המאוחדת"	1958
הרב חיים נחום אפנדי נפטר ובמקומו בא הרב חיים דואק כרב בקהיר	מערכה להלאמת רכוש ומפעלים סוריה פורשת מהאיחוד עם מצרים	1960-61 1960
ועד הקהילה משותק בשל מעקב ופיקוח ממשלתי		1967-1962
מאות יהודים נעצרים עקב המלחמה, ובהם ראשי הקהילה ורבני הערים	מצרים מתערבת במלחמת האזרחים בתימן	1967 מאי
	מצרים, סוריה וירדן חותמות ברית הגנה	
	מלחמת ששת הימים	יוני
	מלחמת ההתשה	1969
	מת הנשיא גמאל עבד אלנאצר	1970
	תחתיו מתמנה מוחמד אַנְוַר אל־סַאדַאֵת	
	כינון חוקה חדשה	1971
אחרון הרבנים, הרב דואק, עוזב את מצרים	נחנך סכר אַסְוַאן שהוקם בסיוע ובמימון סובייטי	1972
	מלחמת יום הכיפורים	1973
	מצרים וישראל חותמות על הסכם להפרדת הכוחות	1974
	תעלת סואץ נפתחת מחדש לראשונה מאז מלחמת ששת הימים	1975
	הנשיא סאדאת מבקר בישראל; מתחיל המשא והמתן לשלום בין ישראל למצרים	1977 נובמבר
השחקנית נַנְוַא סַאֵלֵם מקבלת תעודת הוקרה מממשלת מצרים על פועלה בתחום התאטרון	משא ומתן לשלום בקמפ דיוויד	1978 ספטמבר
	חתימת הסכמי קמפ דיוויד בין ישראל למצרים	1979
	מצרים מוצאת מהליגה הערבית	
	הנשיא סאדאת נרצח בידי קבוצת מוסלמים קיצוניים	1981
	חֶסְנִי מִבְּאֵרְךְ עולה לשלטון	
	נשלמת הנסיגה הישראלית מסיני	1982
	חייל מצרי מוכה טירוף רוצח בסיני שבעה ישראלים וכמה מחבריו ליחידה	1985

יהודי	כללי	תאריך
אתרים יהודיים נפגעים קשות מרעידת אדמה הפוקדת את מצרים	הסופר נגיב מֶקְפוּז זוכה בפרס נובל לספרות	1988
	מנהיגי ערב מאשרים למצרים לשוב לליגה הערבית	1989
		1992
	מֶפְאָרְךְ ניצל מניסיון התנקשות בידי קנאים מוסלמים באדיס אבבה	1995
	פיגוע המוני נגד תיירים בלוקסור; ארגוני קנאים מוסלמים חשודים באחריות למעשה	1997
	בסדרת פיגועים בסיני, המכוונת כנגד תיירים ישראלים, נהרגים עשרות בני אדם	2004
		2005
	עשרות בני אדם נהרגים בהתקפת טרור בשארם אלשיך' מבארך נבחר מחדש – לראשונה מול מועמדים נוספים תומכי "האחים המוסלמים" בפרלמנט זוכים למספר שיא של מושבים	יולי ספטמבר דצמבר
	סדרת מעצרים של חברי "האחים המוסלמים"	2006
	בוחרים מאשרים תיקונים לחוקה המחזקים את הנשיאות המועמד לנשיאות משנת 2005, אִיִּמן נור, נעצר	מרס 2007

לוח תאריכים – סודאן

יהודי	כללי	תאריך
	צבא מצרים של מוחמד עלי כובש את צפון סודאן	1821
	שליט מצרים אסמאעיל מוביל את התפשטות השליטה המצרית דרומה	1862
	הבריטי צירלס גורדון מתמנה למושל סודאן; מוביל "מסע צלב" נגד סחר העבדים	1877
	המוסלמים מתמרמרים על מעורבות הנוצרים במדינה פורץ מרד המֶהְדִיָה	1881
היהודים נאלצים להתאסלם בכפייה ולשַׁעֲרָב את שמם עקב מרד המֶהְדִיָה	תומכי המֶהְדִיָה כובשים את כִּירְטוּם; הכיליפה עבדאללה תופס את מקום המהדי	1885
ראשית הנוכחות היהודית – שמונה משפחות באַמְדֶּרְמָאן. מנהיגם היה בן־ציון קושטי	הבריטים כובשים את סודאן ומכוננים מנגנון משטר משותף בריטי-מצרי; לורד הוראטיו הרברט קיציר ממונה למושל	1898 1899
היהודים שאוסלמו שבים ליהדותם בגלוי		1906
הרב שלמה מלכה מטבריה מגיע לשמש רב הקהילה בשליחות הרב אליהו חזן מאלכסנדריה ובתיווך פרג שועה		30 בינואר 1908
מוקם בית הכנסת הראשון באַמְדֶּרְמָאן		1918
מעמד כינון הקהילה בנוכחות הרבנים אליהו חזן ואברהם אביכזיר מאלכסנדריה		ראשית שנות ה-20
גידול ניכר במספר חברי הקהילה		1926
רוב חברי הקהילה עוברים לכירטום		1924
נוסד מועדון "מכבי"	הבריטים מכניעים ניסיון מרד לאומי ומסלקים את המצרים	1934
חנוכת בית הכנסת בכירטום; במקום נפתחות מסגרות לימוד לבני הקהילה		1936 1949
עזרא רודריגו ואלי מלכה מקימים סניף "בני ברית" בכירטום	הסכם מחודש בין בריטניה למצרים	1951
נחום סוקולוב מבקר בכירטום	בריטניה מכריזה באופן חד-צדדי על העברת השליטה בסודאן למצרים	1 בינואר 1956
הרב מלכה נפטר	הכרזת העצמאות של רפובליקת סודאן	1956
הרב מסעוד אלבו מתמנה לרב ושוחט מתח אנטי-יהודי בעקבות "מבצע קדש"		1957
היהודים מתחילים לעזוב את סודאן	הפיכה צבאית בהנהגת הגנרל עבד מרידות ומלחמת אזרחים בדרום	1958
	עבוד מתפטר; מוקמת ממשלת מעבר	1962 1964

יהודי	כללי	תאריך
	קצינים צעירים בראשות ג'יפּר אלְמִיֶרִי תופסים את השלטון	1969
שלילת אזרחותם של היהודים שעזבו את סודאן		1970
ה"מוסד" מעלה יהודים מאתיופיה דרך סודאן; אחרים ממתניים במחנות פליטים במדינה; סוכני ה"מוסד" מגיעים לכירטום לסייע בהעלאתם	המורדים והממשלה חותמים על הסכם אוטונומיה לדרום	1972
		1984-1980
	מלחמת האזרחים בדרום מתלקחת מחדש אלְמִיֶרִי מְחִיל את ההלכה האסלאמית כחוק המדינה	1983
אלְמִיֶרִי מאפשר להטיס את יהודי אתיופיה מכירטום דרך אירופה לישראל – "מבצע משה"		1984
	אלְמִיֶרִי מסולק מתפקידו (בין היתר בגין הסכמתו ל"מבצע משה")	1985
אחרוני היהודים מוכרים את בית הכנסת לבנק מקומי		1986
	"מהפכת הישע הלאומית" תופסת את השלטון עֶמֶר אַלְבֵּשִׁיר מתמנה לנשיא	1989
		1993
פנקס הקהילה נמסר לבית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי בירושלים		1995
	מתחדשים הקרבות בדרום; הממשלה מגיעה להסכם הפסקת אש עם המורדים	2001
	מורדים בחבל דְאָרְפּוֹר לוחמים נגד נאמני הממשלה; מתפתחת מלחמת אזרחים ורצח עם	2003

ביבליוגרפיה

--, "סובלנותו של הרב שלמה מלכה – מקורותיה וגבולותיה", בתוך: מי אורפלי ואי חזן (עורכים), **התחדשות ומסורת: יצירה, הנהגה ותהליכי תרבות ביהדות צפון-אפריקה**, ירושלים ורמת-גן תשס"ה, עמ' 16-30 [נדפס לפני כן בגרסה קרובה מאוד בשם: "הסובלנות של הרב שלמה מלכה – מקורותיה וגבולותיה: עיון בהגותו של הרב הראשי של יהודי סודאן במחצית הראשונה של המאה העשרים", בתוך: די מן, ע' כפרי ושי כהן (עורכים), **תרבות ויצירה ביהדות צפון אפריקה וספרד**, רמת-גן תש"ס, עמ' 65-82].

--, **פנקס הקהילה של יהודי סודאן**, ירושלים תשס"ז.

יי אלגמיל, **היהדות הקראית במצרים בעת החדשה**, רמלה תשמ"ה.

--, **תולדות היהדות הקראית: חיי הקהילה הקראית בגלות ובארץ ישראל**, א-ב, רמלה תשל"ט-תשמ"א.

אי אמר ורי יעקבי, **וקיבצתים מירכתי ארץ**, ירושלים 1998.

אי אסימן, **לילה אחרון באלכסנדריה**, תל-אביב 2003.

רי ארבל (עורכת), **כחול לבן בצבעים**, תל-אביב 1997.

חי ארליך, **מצרים – האחות הבכירה**, תל-אביב תשס"ד.

ג"י בינין, **פזורת יהודי מצרים: תרבות, מדיניות וגיבוש גולה חדשה**, תל-אביב 2007.

חי בלנק, "עריבת-יהודית מצרית: עוד לעניין ספר דרכי נועם לרי מרדכי בן יהודה הלוי (ונציה תנ"ז 1697)", **ספונות ג (יח)** (תשמ"ה), עמ' 299-314.

יי בן-צבי, **נדחי ישראל**, מהדורה שלישית מורחבת, תל-אביב תשכ"ג.

יי בצלאל, "פתחון פה ליהודייה במזרח – היחס לאשה ביזכרון ירושלים לרי אליהו חזן", בתוך: ני אילן (עורך), **עין טובה**, [בני ברק] 1999, עמ' 197-223.

שי ברד, "הפעילות הציונית במצרים 1917-1952", **שרשים במזרח ב (1989)**, עמ' 65-132.

אי בשן, "רי אליהו חזן, רבן של טריפולי ואלכסנדריה, ויחסו להשכלה", בתוך: מי זהרי ואחרים (עורכים), **הגות עברית בארצות האיסלאם**, ירושלים תשמ"ב, עמ' 410-418.

בת יאור, **יהודי מצרים**, רמת-גן 1974.

מ"ד גאון, **יהודי המזרח בארץ ישראל**, א-ב, ירושלים תפרח"י (תרצ"ח).

ני גוברין, "מצרים בספרות העברית של הדורות האחרונים", **דפים למחקר בספרות 2 (1985)**, עמ' 257-280.

רשימת הקיצורים

בן שמעון, טוב מצרים = ר"א בן שמעון, **טוב מצרים**, ירושלים תרס"ח.

בן שמעון, נהר מצרים = ר"א בן שמעון, **נהר מצרים**, נא אמון תרס"ח.

הלל, "ישראל" בקהיר = ה' הלל, **"ישראל" בקהיר; עיתון ציוני במצרים הלאומית 1929-1939**, תל-אביב תשס"ה.

טראגאן, לקורות הקהילה היהודית = ב"צ טראגאן, **לקורות הקהילה היהודית באלכסנדריה בארבעים שנה האחרונות תרס"ו-תש"ו**, אלכסנדריה תש"ז (ד"צ אשדוד תשנ"ח).

לנדאו, היהודים במצרים = י"מ לנדאו, **היהודים במצרים במאה התשע-עשרה**, ירושלים תשכ"ז.

מסלתון, וזאת ליהודה = יי מסלתון, **וזאת ליהודה**, קהיר תרצ"ז.

ארכיונים

אש"צ = ארכיון השומר הצעיר, גבעת חביבה.

את"ה = ארכיון תולדות ההגנה, תל-אביב.

ספרים ומאמרים

יי אבישור, **שבחי הרמב"ם – סיפורים עממיים בערבית-יהודית ובעברית מהמזרח ומצפון אפריקה**, ירושלים תשנ"ח.

ע' אהרוני, **יציאת מצרים השנייה**, תל-אביב 1985.

--, **מהנילוס לירדן**, תל-אביב 1992.

--, **מהפירמידות לכרמל**, תל-אביב 1978.

ע' אהרוני ות' וולף, **זכרונות מאלכסנדריה**, ירושלים 1984.

ע' איילון, **תולדות העיתונות הערבית**, תל-אביב תשס"א.

ני אילן, "בין חירטום לקהיר, לאלכסנדריה ולירושלים: גבולות האוטונומיה של הקהילה היהודית בסודאן", **ממזרח וממערב ח (תשס"ח)**, עמ' 161-184.

--, "הגדת פרחי" (קהיר, המחצית הראשונה של המאה העשרים): על הגבול הדק שבין מקור ותרגומו לטקסט דו-קול"י, **מסורות יג-יד (תשס"ז)**, עמ' 1-11.

--, "למי נועדה 'הגדת פרחי' – לדמותם של יהודים מסורתיים במצרים במחצית הראשונה של המאה העשרים", *Jewish Studies Internet Journal 4 (2005)*, עמ' 35-59.

--, "מהפכנות ושמרנות – עמדתו של הרב שלמה מלכה בסוגית מעמד האישה", **פעמים 91 (תשס"ב)**, עמ' 123-151.

--, "ממרוקו לסודאן: הרב שלמה מלכה – מנהיג בעתות תמורה", **פעמים 80 (תשנ"ט)**, עמ' 93-111.

--, "היצירה ההלכתית והתורנית במצרים במאתיים השנים האחרונות", **פעמים** 86-87 (תשמ"א), עמ' 4-50.

--, **מסורת ותמורה – התמודדות חכמי ישראל במצרים ובסוריה עם אתגרי המודרניזציה, 1880-1920**, ירושלים תשנ"ג.

--, "משנתם ההלכתית של חכמי ישראל במצרים המודרנית", **פעמים** 16 (תשמ"ג), עמ' 65-88.

לי זמיר, **מטעמים מארץ הנלוס**, תל-אביב תשמ"ב.

--, **תרומתם והישגיהם של יוצאי מצרים בישראל ב-50 שנות המדינה, 1948-1998**, תל-אביב תשס"ג.

ש"ש חביליו, **התפתחות הישוב היהודי במצרים החדשה: בתקופה מראשית המאה ה-19 ועד למלחמת העולם השנייה**, עבודה סמינריונית, האוניברסיטה העברית בירושלים, 1961.

אי חזן, **נוה שלום**, נא אמון תרנ"ד.

י"מ טולדנו, **הקול קול יעקב [...]** תענית צבור לרגל צרות בגרמניה, אלכסנדריה תרצ"ג.

אי טולידאנו, **מצרים בפתח העידן המודרני**, תל-אביב 1996.

רי טיגנור, "יהדות מצרים – המתחים בקהילה והציונות", **פעמים** 16 (תשמ"ג), עמ' 89-106.

י"י יהודה, "מגלת מצרים", **רשומות** ה (תרפ"ז), עמ' 385-402.

צי יהודה, "גורמים שהשפיעו על הפעילות הציונית במצרים 1897-1917", **מקדם ומים** (תשמ"א), עמ' 249-264.

--, "הארגונים הציוניים במצרים (1904-1917)", **שבט ועם** ג (תשל"ח), עמ' 147-196.

--, "ראשיתה של הפעילות הציונית במצרים: אגודת בר כוכבא 1897-1904", **ספונות** טז (תש"ס), עמ' 311-352.

ע' ירושלמי, **עלייתה ונפילתה של העיתונות היהודית במצרים, 1879-1948**, עבודת גמר, אוניברסיטת פריז 8, 1998.

י"ט ישראל, **מנהגי מצרים**, ירושלים תרל"ג (ד"צ חולון תש"ן).

ז"י כהנוב, **ממזרח שמש**, תל-אביב 1978.

ע' להד, "הצגה באידיש בקהיר", **עת-מול** ה'1 (27), תשרי תשי"מ (ספטמבר 1979), עמ' 19.

אי לוי, "לה בארה (1905-1908), עיתונו של אברהם גאלאנטי במצרים", **פעמים** 34 (תשמ"ח), עמ' 51-68.

ני לון, **חמשים שנות הסטוריה**, ירושלים תרפ"ב, עמ' 64-70.

י' לנג, "זיקת גולי ארץ ישראל באלכסנדריה אל היישוב היהודי בימי המלחמה", בתוך: מ' אליאב (עורך), **במצור ובמצוק: ארץ ישראל במלחמת העולם הראשונה**, ירושלים תשנ"א, עמ' 132-154.

י"מ לנדאו, "המקורות לחקר יהודי מצרים ויהודי תורכיה בדורות האחרונים", **פעמים** 23 (תשמ"ה), עמ' 99-110.

--, "פגישתם של גולי ארץ-ישראל עם מצרים והקהילה היהודית בה במלחמת העולם הראשונה", **פעמים** 25 (תשמ"ו), עמ' 73-101.

מ' גולני, "תושיה מוגבלת: על הניסיון להוציא יהודים ממצרים בשלהי מלחמת סיני ומשמעותו", **ממזרח ומים** ז (תש"ס), עמ' 275-306.

י' גורמאנו גורן, **בלאנש**, תל-אביב 1986.

--, **משה-מוריס-מוסא, או: פסח אלכסנדרוני**, תל-אביב 1986.

--, **קיץ אלכסנדרוני**, תל-אביב תשל"ח.

י' גלבר, "יולנד הרמר והפעילות הציונית במצרים בשנות הארבעים", בתוך: ז' הרוי ואחרים (עורכים), **ציון וציונות בקרב יהודי ספרד והמזרח**, ירושלים תשס"ב, עמ' 459-466.

י' גרשוני, **מצרים בין יחוד לאחדות – החיפוש אחר זהות לאומית, 1919-1948**, תל-אביב תש"ס.

י' גרשוני, אי' בשקין ולי' קוזמא, **לפסל תרבות במצרים: תכנון תרבותי, זהות לאומית ושינוי חברתי במצרים, 1890-1939**, תל-אביב 1999.

סי' דלה-פרגולה, "ההאכלוסיה היהודית במאות ה-19 וה-20", בתוך: י"מ לנדאו (עורך), **תולדות יהודי מצרים בתקופה העות'מאנית (1517-1914)**, ירושלים תשמ"ח, עמ' 27-62.

רי' דלה-פרגולה, **מוזכרת עזת היהודים באלכסנדריה לאנשי הצבא הנספחים תחת דגל ממשלת בריטניה הנאורה**, אלכסנדריה תרע"ה.

ת' דרויש, **כלכלת מיעוטים – המקרה של המיעוט היהודי בעיראק ערב עליותו לישראל**, עבודת דוקטור, אוניברסיטת בר-אילן, רמת-גן תשמ"ב.

ה' הלל, "הפזורה היהודית-המצרית: קריאת תיגר על הנרטיב הלאומי", **פעמים** 94-95 (תשמ"ג), עמ' 221-233 [ביקורת על J. Beinun, *The Dispersion of Egyptian Jewry – Culture, Politics, and the Formation of a Modern Diaspora*, Brekeley 1998; גרסה עברית ראו לעיל].

--, "נחום אפנדי – יהודי חצר או מדינאי?", **יהדות זמננו** 7 (תשנ"ב), עמ' 367-370.

אי' הראל-דגן, **פואמה קהירית**, תל-אביב 1981.

בי' הרי, "מסורת הכתיב בערבית-יהודית מצרית מאוחרת", **מסורות** ה-ו (תשנ"א), עמ' 119-137.

שי' הרמתי, "בן-ציון טרגן – אבי עברית בעברית במצרים", **מחנכים יהודים בתפוצות**, תל-אביב תשס"ג.

פ"גי וטיקיוטיס, **תולדותיה של מצרים ממוחמד עלי עד סאדאת**, ירושלים תשמ"ג.

ני' זוהר, **במיה, מולוכייה ובדינגאן**, [תל-אביב] תשי"ס.

צי' זוהר, **האירו פני המזרח**, תל-אביב תשס"א.

י' סמברי, **ספר דברי יוסף**, מהדורת ש' שטובר, ירושלים תשנ"ד.
 י' ספיר, **אבן ספיר**, ליק 1866, ב ע"א-לו ע"ב.
 י' פאור, **ישראל משה חזן, האיש ומשנתו**, ירושלים תשל"ז.
 א' פדידה, "מפקד האוכלוסייה היהודית באלכסנדריה שהוזמן על ידי משה מונטיפיורי בשנת 1840", **שרשרת הדורות** יח/4 (2004), עמ' 3-8. [גרסה אנגלית של נתוני המפקד, שהכין המחבר, נמצאת באתר www.nebidaniel.com.]
 ג' פוזיילוב, **חכמי יהודי מצרים**, ירושלים תשנ"ח.
 ע' פליישר, "סדר אל תוחד – גלגול מאוחר של מנהג ארץ ישראלי קדום", **פעמים** 78 (תשנ"ט), עמ' 75-99.
 מ' פרג, **הקדשיות**, קהיר 1928.
 י' פרומקין וי"י ריבלין, **תולדות חכמי ירושלים**, ג, [ירושלים תר"ץ].
 ע' פרלסון, **שמחה גדולה הלילה: מוזיקה יהודית-ערבית וזהות מזרחית**, תל-אביב 2006.
 י' צור, **יהודים בין מוסלמים, מבוא לתולדות היהודים בארצות האסלאם בתקופה המודרנית 1750-1914**, תל-אביב, האוניברסיטה הפתוחה, מהדורה זמנית.
 ר' קמחי, "סטארא" והפרק הרביזיוניסטי בתנועה הציונית במצרים", **האומה** 164 (2006), עמ' 77-96.
 --, **פעילות התנועה הציונית במצרים והתפתחות יחסי הגומלין בינה לבין היישוב בארץ-ישראל 1918-1948**, עבודת דוקטור, אוניברסיטת חיפה 2005.
 ג' קרמר, "הציונות במצרים, 1917-1948", **פעמים** 16 (תשמ"ג), עמ' 107-128.
 --, "עלייתה ושקיעתה של קהילת קאהיר", **פעמים** 7 (תשמ"א), עמ' 4-34.
 ש' רובינשטיין, **על היציאה והחורבן: לבטי הירידה מצרימה בראשית מלחמת העולם הראשונה**, ירושלים 1988.
 ג"מ רוזנבאום, "מילים עבריות ושפת סתרים של צורפים קראים בפי יהודים ולא-יהודים במצרים המודרנית", **פעמים** 90 (תשס"ב), עמ' 115-153.
 --, **ערבית-יהודית מצרית מדוברת במאה העשרים**, ירושלים תשס"ט.
 א' רוז, "אדונים ומשרתים – הקהילה היהודית במצרים ובני הארץ המוסלמים בראי הספרות היהודית-המצרית במחצית הראשונה של המאה העשרים", **פעמים** 101-102 (תשס"ה), עמ' 63-109.
 א' שגיא, "הרב ישראל משה חזן – בין פרטיקולריזם לאוניברסליזם", בתוך: הנ"ל (עורך), **יהדות: בין דת למוסר**, [תל-אביב] 1998.

--, "מצרים החדשה", **האנציקלופדיה העברית**, כד (תשל"ב), טורים 197-207.
 --, "עלילות דם ורדיפות יהודים במצרים בסוף המאה הי"ט", **ספונות** ה (תשכ"א), עמ' תיז-תס.
 --, "ריב הלשונוני בחינוך היהודי במצרים החדשה", **בר-אילן** ד-ה (תשט"ז-תשכ"ה), עמ' 220-233.
 -- (עורך), **תולדות יהודי מצרים בתקופה העות'מאנית (1517-1914)**, ירושלים תשמ"ח.
 י"מ לנדאו ומ' מעוז, "יהודים ולא-יהודים במצרים ובסוריה במאה התשע-עשרה", **פעמים** 9 (תשמ"א), עמ' 4-13.
 מ"מ לסקר, "ארץ ישראל ומדינת ישראל בתודעת העלית היהודית במצרים במאה העשרים", בתוך: ז' הרוי ואחרים (עורכים), **ציון וציונות בקרב יהודי ספרד והמזרח**, ירושלים תשס"ב, עמ' 443-458.
 --, "היהודים במצרים בשנות השלושים והארבעים", **ילקוט מורשת** מג-מד (תשמ"ז), עמ' 209-230.
 --, "יהדות מצרים בתקופת משטרו של נאצר (1956-1970)", **מקדם ומים** ג (תש"ן), עמ' 213-252.
 --, "יציאת מצרים 1946-1949", בתוך: ח' סעדון וי' רפל (עורכים), **במחלת מארצות האסלאם**, ירושלים תשנ"ז, עמ' 141-158.
 צ' מאיר, **בין נשות חלב לנשות אלכסנדריה: עיצוב רטרופקטיבי של נשים יהודיות בסיפורי א' שמוש וי' גורמזאנו-גורן**, עבודת דוקטור, אוניברסיטת בר-אילן, רמת-גן תשס"ב.
 י' מיטל, **אתרים יהודיים במצרים**, ירושלים תשנ"ה.
 ר' מכבי, **מצרים שלי**, מרחביה 1968.
 ד' מנדלסון, "הספרות המסורתית של יהודי מצרים כדגם ליכתיבה יהודית בספר השאלות מאת אדמון ז'אבס", בתוך: א' חזן (עורך), **מחקרי משגב ירושלים בספרויות עם ישראל**, ירושלים תשמ"ז, עמ' 153-170.
 ד' מרזוק, א' מראד וא' גמיל, "זכרי המוסיקאר דאוד חסני", <http://www.hsje.org/comdaoudhosn.htm>, 1937-1870 [קיים גם בגרסה אנגלית באותו אתר: D. Marzouk, A. Mourad and A. Gamil, "Daoud Hosni 1870-1937" – [Music Composer].
 ו' נחמיאס, "אל-שמסי – עיתון יהודי במצרים, 1934-1948", **פעמים** 16 (תשמ"ג), עמ' 129-141.
 י' ניני, **ממזרח ומים: יהודי מצרים, חיי יום ויום והשתקפותם בספרות השו"ת, תרמ"ב-תרע"ד**, תל-אביב תש"ס.
 ש' סומך, "קולות אבודים: סופרים יהודיים בספרות הערבית החדשה", **בין עבר לערב** ב (תשס"א), עמ' 163-171.
 ש' שחיק, "פרקים בתולדות החינוך העברי במזרח התיכון הערבי, 1900-1935", **שרשים במזרח** ב (1989), עמ' 11-64.

- M. M. Laskier, *The Jews of Egypt 1920-1970 - In the Midst of Zionism, Anti-Semitism, and the Middle East Conflict*, New York 1992.
- R. Mabro, "Alexandria 1860-1960: the Cosmopolitan Identity", A. Hirst & M. Silk (eds.), *Alexandria, Real and Imagined*, Hampshire 2004, pp. 247-262.
- E. S. Malka, *Jacob's Children in the Land of the Mahdi; Jews of the Sudan*, New York 1997.
- M. Mizrahi, "The Role of Jews in Economic Development", S. Shamir (ed.), *The Jews of Egypt in Modern Times*, Boulder-London 1987, pp. 85-93.
- L. Nemoi, "A Modern Karaite-Arabic Poet: Mourad Farag", *JQR* 70 (1980), pp. 195-209.
- J. M. R. Oppenheim, "Egypt and the Sudan", R. S. Simon, M. M. Laskier & S. Reguer (eds.), *The Jews of the Middle East and North Africa in Modern Times*, New York 2003, pp. 409-430.
- L. Prager, "Yiddish Theater in Cairo", *Bulletin of the Israeli Academic Center in Cairo* 16 (1992), pp. 24-30.
- M. Shammas, "The Scholar and Poet Murad Bey Farag - A Brief Review of his Life and Writings", *Bulletin of the Israeli Academic Center in Cairo* 13 (1990), pp. 26-32 (in Arabic).
- S. Shamir (ed.), *The Jews of Egypt in Modern Times*, Boulder-London 1987.
- S. Somekh, "Lost Voices: Jewish Authors in Modern Arabic Literature", M. R. Cohen & A. L. Udovitch (eds.), *Jews Among Arabs*, New Jersey 1989, pp. 9-20.
- N. Stillman, *The Jews of Arab Lands in Modern Times*, Philadelphia 1991.
- O. Yéroushalmi, *La Presse Juive en Égypte 1879-1957*, Paris 2007.
- أحمد رأفت بهجت, اليهود والسينما في مصر, [القاهرة]: ٢٠٠٥.
- حنان مفيد, سيدة قطار الغناء: ليلي مراد, مصر ٢٠٠٣.
- سليمان الحكيم, يهود... ولكن مصريون, القاهرة ١٩٩٩.
- عرفه عبده علي, يهود مصر: منذ عصر الفراعنة حتى عام ٢٠٠٠م, مصر ٢٠٠٠.
- محمد أبو الغار, يهود مصر: من الازدهار إلى الشتات, مصر ٢٠٠٤.
- אי שגיא ביזאוי, "יהודים בתעשיית הקולנוע במצרים", **הכיוון מזרח** 7 (2003), עמ' 83-98.
- חי שושקס, **מהקרמלין עד הפירמידות**, ירושלים תשי"ט.
- שי שמיר, **תולדות הערבים במזרח התיכון בעת החדשה**, תל-אביב תשמ"ז.
- תולדות החברה חברת עזרת אחים**, קהיר (אחרי תרפ"ה).
- J. Hassoun (ed.), *Juifs d'Égypte: Images et Textes*, Paris 1984.
- J. Hassoun, *Juifs du Nil*, Paris 1981.
- R. Agstner, "The Cattau Family and the Austro-Hungarian 'Rudolf' Hospitals in Cairo 1881-1914", *Bulletin of the Israeli Academic Center in Cairo* 19 (1995), pp. 21-25.
- B. Baron, *The Women's Awakening in Egypt: Culture, Society and the Press*, New Haven 1994.
- W. B. Brinner, "The Egyptian Karaite Community in the Late Nineteenth Century", S. R. Brunswick (ed.) *Studies in Judaica, Karaitica and Islamica, Presented to Leon Nemoy on his Eightieth Birthday*, Ramat-Gan 1982, pp. 127-144.
- I. L. Gendzier, *The Practical Vision of Ya'qub Sanu'*, Cambridge, Mass. 1966.
- B. Hary, *Multiglossia in Judeo-Arabic*, with an edition, translation and grammatical study of the Cairene Purim Scroll, Leiden-New York-Köln 1992.
- M. El-Kodsi, *The Karaite Jews of Egypt, 1882-1986*, 2nd Edition, New York 2006.
- G. Krämer, *The Jews in Modern Egypt, 1914-1952*, London 1989.
- J. M. Landau, "Abu Naddara: An Egyptian Jewish Nationalist", *The Journal of Jewish Studies* 3 (1952), pp. 30-44.
- , *Jews in Nineteenth-Century Egypt*, New York 1969.
- , "The Beginning of Modernization in the Education: The Jewish Community in Egypt as a Case Study", W. R. Polk & R. L. Chambers (eds.), *Beginnings of Modernization in the Middle East - The Nineteenth Century*, Chicago-London 1968, pp. 299-312.

תעתיק מערבית לעברית

לתועלת הקוראים מובא בזה תעתיק העיצורים הערביים לעברית:

א	ا
ב	ب
ת	ت
ת'	ث
ג	ج
ח	ح
כ'	ك
ד	د
ד'	ذ
ר	ر
ז	ز
ס	س
ש	ش
צ	ص
צ'	ض
ט	ط
ט'	ظ
ע	ع
ע'	غ
פ	ف
ק	ق
כ	ك
ל	ل
מ	م
נ	ن
ה	ه
ו	و
י	ي
א'	ء

- * הסימן תא מרבוטה [ة] בצורה פרודה מתועתק כה"א ובסמיכות כתי"ו: מדרסה, מדרסת אלבנאת.
- * ככלל תועתקו כל השמות הערביים בצורה מדויקת. יוצאים מן הכלל הזה השמות האלה: קהיר (ולא אלקאהרה), אלכסנדריה (ולא אסכנדריה), סולטאן (ולא סלטאן), מוחמד (ולא מחמד), עות'מאני (ולא עיתמאני).
- * ציטוטים הובאו ככתבם וכלשונם, גם כשמילה בטקסט המצוטט תועתקה באופן שונה מהתעתיק הנקוט בספר.

מושגים בשולי העמודים

- פורים שפיל ... 165
 הפיוט "בר יוחאי" ... 224
 פרדו, משה ... 108
 "פרסת סוס" ... 147
 צביה, יעקב (זיאק) ... 203
 צור (טשרנוביץ), יעקב ... 196
 צידוק הדין ... 225
 צלאח אלדין אלאיובי ... 13
 צראף ... 54
 קאסל, ארנסט ... 52
 קדושה ... 225
 קדיש יתום ... 214
 קומפוזיציה (מחבר) ... 159
 קומפוזיציה הירלדית ... 159
 קופלאס ... 135
 קושטי, בן ציון ... 272
 קמחא דפסחא ... 233
 קסטרו, לאון ... 197
 קפיטולציות ... 179
 הקראות ... 257
 קרומר, אוולין ברינג ... 67
 רבין, זיאק ... 124
 רולו, רוברט סימון ... 57
 רנאן, ארנסט ... 91
 רסין, זיאן ... 163
 שאול, שבתאי (סבטינו) ... 193
 שבת חתן ... 220
 שובבי"ם ת"ת ... 230
 שויקה, אהרן ... 105
 שוי"ת ... 105
 שיוט, לוסיאן ... 121
 שיר אזור (מושח) ... 131
 שיריזלי, אליהו ישראל ... 108
 שירת הבקשות ... 225
 תאטרון פרנקו-ערב ... 176
 תענית בכורות ... 233
 תקנות עמר ... 14
 תשליך ... 226
 הסברי המושגים בשולי העמודים
 הם באחריות צוות הפרויקט
- ליליין, אפרים משה ... 160
 מאלח, זיאק ... 121
 מאלכי, סעד ליאטו/ליתו
 יעקוב ... 122
 "מבצע סוזה" ... 259
 מוחמד עלי ... 15
 מוין, ההתנקשות בלורד ... 199
 מונק, שלמה ... 84
 מוצרי, אלברט ומתילדה ... 120
 מוצרי, זיאק נ' ... 190
 מזרחי, אלברט ... 124
 מחלה אלכברא ... 73
 מטלע ... 131
 מילת ... 67
 "מכבי" ... 208
 מלכה, שלמה ... 273
 "מצרים הצעירה" ("מצר
 אלפתאת") ... 124
 מקאם ... 137
 מרד עראבי פאשא ... 179
 נארגותי ... 159
 נאר-פרעוני ... 158
 נגיטי-פוזיטיב ... 147
 אלנחאס, מצטפא ... 183
 אלנקראשי, מחמוד פהמי ... 22
 נתנוון, יוסף שאול ... 112
 סגנונות בנייה ... 140
 סטאראסלסקי, אלבר ... 191
 סיקורל, יוסף ... 191
 סיקורל, סלוטור ... 210
 סלימאן הראשון ... 14
 סעדיה, חיים (ויקטור) ... 204
 סרטיפיקט ... 201
 עבדה, מוחמד ... 180
 עירוב ... 227
 עירוב תחומים ... 214
 עלייה ד' ... 202
 "עלילת דמשק" ... 84
 עמיאל, אליהו ... 210
 עמרם, נתן ... 106
 ערבסקה ... 147
 פוליטי, אלי ... 52
- "הבונים החופשיים" ... 180
 "ההתאחדות העולמית של
 יהודים ספרדים" ... 195
 "החלוץ האחיד" ... 199
 הכהן, אהרון מנדל ... 109
 הלל, הגר ... 125
 המוסד לעלייה ב' ... 201
 המרכז לאמנות יהודית ... 151
 הנהגה חילונית ... 69
 הסכם מונטרה ... 196
 הצהרת בלפור ... 119
 הקדש ... 152
 הקצינים החופשיים ("אלציבאט
 אלאחראר") ... 126
 הרמר (גבאי, דה בוטון),
 יולנד ... 204
 הררי, ויקטור ... 63
 "השבת השחורה" ... 202
 זגיל ... 131
 חביליו, שלמה ... 202
 "חדש אסור מן התורה" ... 103
 חודארה הדר, רלף ... 205
 חזן, אליהו בכור ... 109
 חזן, ישראל משה ... 105
 חזן, שלמה ... 105
 חכם באשי ... 74
 חסין, טה ... 23
 טאראגאן, חיים דוד שבתאי ... 107
 טולידאנו, יעקב משה ... 104
 טלעת חרב, מוחמד ... 55
 טראב-מסלתון, יהודה ... 110
 יהודים מסתעריים ... 119
 יום טוב שני של גלויות ... 103
 יום כיפור קטן ... 225
 ישראל, ידידיה שלמה ... 107
 כיסא אליהו הנביא ... 214
 כפרות ... 226
 כרמיה, אדולף ... 84
 כתובה לשבעות ... 236
 כתובת אירוסין ... 111
 לוי, יצחק ג' ... 63
 לוצאטו, שמואל דוד ... 106
- "אבי העזרי" ... 136
 אביכזיר, אברהם ... 87
 "אהבת ציון" ... 263
 אוחנה, נסים בנימין ... 105
 אומנות ... 140
 אוניברסיטת אלאזהר ... 180
 אורינטליזם ... 158
 אושפיזין ... 227
 אותיות שמש ואותיות ירח ... 248
 אזהרות ... 236
 אידלסון, אברהם צבי ... 133
 אמנציפציה ... 84
 אסמאעיל פאשא ... 15
 אפנדיה ... 65
 אלאפעיאני, גמאל אלדין ... 180
 ארט נובו ... 140
 ארקאדה (מקשתת) ... 154
 בזונק, אליה ... 203
 ביבאס, יהודה ... 89
 בלום, יוליוס ... 63
 בלנק, חיים ... 248
 בן-אשר, משה ... 193
 בן גיגי, מרים ... 177
 בן-זאב (וולפנזון), ישראל ... 183
 בן זמרא, דוד ... 135
 בן שמעון, מסעוד חי ... 110
 בן שמעון, רפאל אהרון ... 104
 בנימין מטודלה ... 13
 ברוך, יוסף מרקו ... 189
 ברכת הגומל ... 215
 בתי דין מעורבים ... 78
 אלגאזי, יצחק בן שלמה ... 134
 גואטה, אלבר ("בובול") ... 201
 גוי של שבת ... 224
 גויטיין, שלמה דב (פריץ) ... 32
 גזיה ... 51
 גני אזכיה ... 162
 דימי ... 15
 דרויש, סיד ... 264
 דרעי, משה ... 261
 "האחים המוסלמים" ("אלאכיואן
 אלמסלמון") ... 20

המחברים

הרטמן בירושלים. חוקר את תולדות ההלכה והתפתחותה, ובייחוד את יצירתם של חכמי ישראל בארצות האסלאם במאות השמונה-עשרה-העשרים ואחת.

גב' לבנה זמיר – ילידת מצרים, בת למשפחת וידאל-מוצרי. מ-1990 עד היום עורכת ראשית של המגזין **נטע** לנשים בניהול, בטכנולוגיה ובעסקים. חיברה ספרים ומאמרים על יהודי מצרים. נשיאת האגודה לידידות ישראל-מצרים ויו"ר ארגון נשות העסקים בישראל.

ד"ר חנה טרגן – מורה בחוג לתולדות האמנות באוניברסיטת תל-אביב. חוקרת את הארכיטקטורה של מבנים אומיים וממלוכים בארץ ישראל ושל בתי כנסת במצרים במאות התשע-עשרה והעשרים.

מר עובדיה ירושלמי – בעל תואר ראשון בכלכלה ובתולדות המזרח התיכון באוניברסיטה העברית בירושלים ובעל תואר שני בשפה ובספרות ערבית מטעם Université Paris 8. חוקר את תולדות יהודי מצרים בעת החדשה, ובייחוד את העיתונות ואת העיתונאים היהודים במצרים.

מר אלי (אליהו) ש' מלכה ז"ל (1909-2003) – יליד סודאן, בנו של הרב הראשי שם, הרב שלמה מלכה. עסק בסחר ימי בין-לאומי. לשעבר נשיא הקהילה היהודית בסודאן. משעזב את סודאן עסק במסחר ובפעילות יהודית התנדבותית בשווייץ ואחר כך בארצות הברית ובצרפת.

פרופ' אורי מ' קופרשמיזט – מלמד בחוג להיסטוריה של המזרח התיכון באוניברסיטת חיפה. חוקר את ההיסטוריה החברתית והכלכלית של מצרים בעת החדשה.

ד"ר רות קמחי – חוקרת את התנועה הציונית במצרים.

פרופ' גבריאל מ' רוזנבאום – עוסק בחקר הלשון המדוברת והכתובה, הספרות, הדרמה והתרבות הפופולרית של מצרים המודרנית, הערבית המדוברת היהודית המצרית המודרנית. הוא מלמד בחוג לשפה ולספרות ערבית באוניברסיטה העברית בירושלים, כיהן בעבר כראש החוג, וכיום מכהן כמנהל המרכז האקדמי הישראלי בקהיר.

מר איל שגיא ביזאוי – בוגר תואר ראשון בשפה ובספרות ערבית ובתולדות המזרח התיכון באוניברסיטת תל-אביב ותלמיד לתואר שני בתכנית ללימודי תרבות באוניברסיטה העברית בירושלים. עוסק בחקר הקולנוע המצרי והתרבות המצרית הפופולרית.

פרופ' אמנון שילוח – פרופסור אמריטוס באוניברסיטה העברית בירושלים. ממניחי היסוד למחקר האתנומוסיקולוגי בארץ. חוקר המוסיקה היהודית והערבית לדורותיה. פרסם מאמרים וספרים רבים בתחומים אלה.

פרופ' נחם אילן – עוסק במחקר רב-תחומי של תרבות יהודי ספרד והמזרח בימי הביניים ובעת החדשה, ובייחוד של ההיסטוריה האינטלקטואלית שלהם והספרות הפרשנית והדרשנית בערבית-יהודית. מלמד בתכנית לתואר שני בלימודי היהדות במכון לנדר בירושלים.

גב' אריאלה אמר – ראש מדור בתי כנסת ותשמישי קדושה במרכז לאמנות יהודית באוניברסיטה העברית בירושלים. עוסקת במחקר ובהוראה של התרבות החזותית של קהילות ישראל.

פרופ' חגי ארליץ – פרופסור אמריטוס באוניברסיטת תל-אביב ויועץ אקדמי באוניברסיטה הפתוחה. היסטוריון של אתיופיה, המזרח התיכון וארצות הנילוס. חיבר ספרי מחקר בתחומים אלה ועשרות מאמרים על שאלות של פוליטיקה, יחסים בין-תרבותיים, נוער, דינמיקות חברתיות, חינוך ופוליטיקה, התפתחויות אסטרטגיות, מבואות היסטוריים ועוד.

ד"ר לאה בורנשטיין-מקובצקי – מרצה בכירה במחלקה למורשת ישראל, המרכז האוניברסיטאי אריאל בשומרון. חוקרת את יהדות האימפריה העות'מאנית.

מר יוסי בן-דוד – בוגר החוג לתולדות המזרח התיכון ומוסמך החוג להיסטוריה של עם ישראל באוניברסיטת חיפה. חוקר את הקהילה היהודית במצרים בעת החדשה.

חה"כ פרופ' מנחם בן-ששון – יושב ראש ועדת חוקה, חוק ומשפט בכנסת. לשעבר רקטור האוניברסיטה העברית בירושלים וראש מכון בן-צבי. חוקר את תולדות היהודים בימי הביניים בסביבת התרבות המוסלמית. מרכז מפעל מחקר תשתיתי על בית הרמב"ם.

הרב אברהם נינו זיין – רב לא תושב של קהילת אלכסנדריה במצרים וסגן הרב הראשי בוונציה שבאיטליה וממלא מקומו.

פרופ' סרג'ו זלה-פרגולה – פרופסור בחוג ליהדות זמננו באוניברסיטה העברית בירושלים. בעל הקתדרה ליחסי ישראל-תפוצות על שם שלמה ארגוב ועמית בכיר במכון לתכנון מדיניות העם היהודי בירושלים. מן הדמוגרפים החשובים בחקר היהודים בעולם ובמדינת ישראל. פרסם עבודות רבות על המגמות בעבר ובהווה ועל הנצפה בעתיד.

פרופ' צבי זוהר – מלמד בפקולטה למשפטים ובחוג המשולב למדעי היהדות באוניברסיטת בר-אילן. נאמן הקתדרה על שם צ'נסי סטילמן לחקר היצירה ההלכתית והערכית של חכמי ישראל בארצות האסלאם. ראש מרכז רפפורט לחקר ההתבוללות ולחזיק החינוכית היהודית באוניברסיטת בר-אילן. חבר מחקר בכיר במכון ללימודים מתקדמים ביהדות שעל יד מכון שלום

המקורות לאיורים בספר

משפחת בכר, מיתר: תמונת צבע 28
משפחת בן-טוב-בגדאדי, ראשון לציון: תמונת צבע 26
משה גוהר, ישראל: 217, 229 למטה
יוסף אלגמיל, רמלה: 138 למטה
ביל גרוס, תל-אביב: 219 למעלה, 226 למעלה, תמונת שער, תמונות צבע 25, 29
משפחת דותן, תל-אביב: תמונות צבע 16, 18
טהיטה (חודארה) הדר, ניו יורק: 205 למעלה
מיכל הלד, ירושלים: תמונות צבע 2, 6
שלמה הלל, רעננה: 125
לבנה זמיר, תל-אביב: 9, 76, 93, 94 במרכז, 99, 218 למטה, 224 למטה, 238 למטה, 239, 240 במרכז, ולמטה [רישום: אליהו כהן], 242, 243 למעלה
משפחת חביליו, ירושלים: 202 למטה
אוסף בדיע [יצחק הלוי] דאוד חסני, ירושלים: 138 למעלה
חנה טרגן, רמת השרון: 141 [צילום: P. Ditrlich], 142 למעלה [צילום: P. Ditrlich], ולמטה, 143 למעלה מימין [צילום: אמוץ אוסרין], ולמעלה משמאל [באדיבות ד"ר עדינה מאיר], 144 למעלה מימין, ומשמאל [צילום: P. Ditrlich], 145 למעלה מימין [צילום: P. Ditrlich], 150 [צילום: יואב שטרן], תמונת צבע 15
רג'ין כהן, תל-אביב: 94 למעלה, 95, 220
משפחת לוי, באר שבע: תמונת צבע 30
חיים מוצן, ניו יורק: 279 למעלה
מכון בן-צבי, ירושלים:
 כתבי עת, 32 [פעמים 22 (תשמ"ה), עמ' 4, צילום: עליזה הולץ], 55 למטה, 57 למעלה, 58 במרכז, 75 למטה [פעמים 16 (תשמ"ג), עמ' 120], 180 במרכז, 181, 189 [פעמים 16 (תשמ"ג), עמ' 120], 197 [פעמים 16 (תשמ"ג), עמ' 120], 248 [פעמים 21 (תשמ"ה), עמ' 139]
 ארכיון התמונות, 31, 142 במרכז [צילום: David VanLepp & Grant H. Ludwig], 145 למטה [צילום: David VanLepp & Grant H. Ludwig], 238 למעלה [צילום: David VanLepp & Grant H. Ludwig]
 אוסף העיתונות, 114, 118, 120 למטה, 121 למטה, 122 למעלה מימין, 123, 124, 211 למטה
 אוסף כתבי היד, 74, 88 למעלה משמאל, 104 למטה, 106, 107, 108 למטה משמאל, 109 במרכז, 110 למעלה מימין ולמטה משמאל, 113, 134 למטה, 234 מימין, 268, 277, 279 למטה, 285 משמאל
מכון ז'בוטינסקי בישראל, תל-אביב: 191 למטה
ג'ף מלכה, מרילנד: 218 למעלה, 273, 276, 280, 281 במרכז, 282 למעלה, 283 למעלה, 284
דייוויד מלכה, ניו ג'רזי: 272 מימין, 275 למעלה
יוסף מרזוק, רמת השרון: 25 למטה, 26, 27 למעלה, 119, 259

אנו מודים לבעלי הזכויות על הרשות להשתמש באוספיהם. עשינו כמיטב יכולתנו לאתר את בעלי הזכויות על המקורות לתצלומים. אנו מתנצלים מראש על כל טעות או השמטה, ואם תובא לידיעתנו נפעל לתקנה במהדורה הבאה.
 בסוגריים מרובעים ציון/סימון ארכיוני או מוזיאוני.
 פריטים המסומנים בכוכבית (*) – התצלום באדיבות בית התפוצות, ארכיון הצילומים, תל-אביב.

אוספים ציבוריים ופרטיים

אוסף פרטי: 11 למעלה, 12 למעלה, 19, 21, 55 למעלה, 59, 61 למעלה משמאל ולמטה מימין, 137, 168 למטה, 169, 171, 172, 173, 174, 175, 184, תמונות צבע 22, 23, 24
בני אהרן, רמת השרון: 92, 97, 102, 197 למטה, 205 למטה, 216 למטה
נחם אילן, ירושלים: 264 במרכז
ארכיון יד טבנקין, רמת-אפעל: 193 מימין [באדיבות משפחת אלבגלין]
ארכיון מכבי תנועה עולמית, כפר המכביה, רמת-גן: 208 במרכז [A34-4.29-98.1], ולמטה [A23-4.29-11.4], 209 למעלה [A34-4.29-11.1], ולמטה [A23-4.29-10.4], 210 למעלה*
הארכיון הציוני המרכזי, ירושלים: 27 במרכז, 183 למעלה, 187, 194 משמאל
ארכיון "השומר הצעיר", יד יערי, גבעת חביבה: 193 משמאל [ה-1.1-3]
ארכיון תולדות ההגנה, תל-אביב: 202 למעלה [14/8]
משפחת אשכנזי, ירושלים: 271 משמאל, 275 למטה, 281 למטה, 282 למטה
בית התפוצות, ארכיון התצלומים, תל-אביב: 18 למעלה, 24 למעלה, 35, 38 משמאל, 41 למטה, 42, 49, 50 למטה מימין, 51, 60 למטה, 68, 77 למטה [צילום: מיכה בר-עם], 78 מימין [צילום: מיכה בר-עם], 79 [צילום: שלמה טייץ], 81 במרכז [צילום: שלמה טייץ], 98 למעלה, 140 במרכז [צילום: שלמה טייץ], ומשמאל [צילום: מיכה בר-עם], 143 במרכז [צילום: מיכה בר-עם], 145 למעלה משמאל [צילום: שלמה טייץ], 146 [צילום: שלמה טייץ], 147 למטה מימין [צילום: מיכה בר-עם], ומשמאל [צילום: שלמה טייץ], 149 [צילום: מיכה בר-עם], 165, 166, 171 למעלה, 192 במרכז, 195, 198 למטה, 201 למעלה, 214 למטה, 216 למעלה, 221, 222, 228 למעלה [באדיבות אמליה טורנר], ולמטה [באדיבות זיק סטמבולי], 231 למעלה [צילום: משה טייץ], 232 למטה [צילום: מיכה בר-עם], 234 למעלה [באדיבות משפחת בוסנק], 235 למעלה [באדיבות זיק סטמבולי], 258 [צילום: מיכה בר-עם], 260 למעלה [צילום: מיכה בר-עם], 261 למעלה [צילום: מיכה בר-עם], 267 למעלה [צילום: שלמה טייץ], 274, 283 למטה, 285 למעלה, תמונת צבע 13

- Annuaire des Juifs D’Egypte et du Proche Orient*, Cairo 1943: 57 middle [p. 309], 63 upper left [p. 293]
 E. J. Blattner (ed.), *Who’s Who in Egypt and the Middle East*, Cairo [1950?]: 52 [p. 481]
 E. B. Cromer, *Modern Egypt*, New York 1908: 67 [book cover]
 J. Hassoun (ed.), *Juifs d’Egypte: Images et Textes*, Paris 1984: 45 [p. 88], 50 lower left [p. 48], 53 below [p. 80], 54 right [p. 204], 57 below [p. 80], 58 above [p. 203], 60 above [p. 210], 63 upper right [p. 203], 69 [p. 175], 70 above [p. 214], 85 [p. 234], 182 middle [p. 224] and below [p. 219], 186 [p. 226], 207 [p. 172]
 J. M. Landau, *Jews in Nineteenth-Century Egypt*, New York 1969: 54 below [Fig 22]
 J. Masri, *Le Judaïsme Egyptien par L’Image*, Alexandrie 1948: 77 right [p. 25]
 G. A. Villoteau, *L’État Actuel de L’Art Musical en Egypte*, Paris 1826: 133

אינטרנט

- <http://www.akdn.org/agency/akaa/ninthcycle/photos/downloads/bibliotheca01.jpg>: color image 3
www.egy.com/judaica/94-04-02.shtml: 53 above
www.egy.com/judaica/94-12-15.shtml: 191 above, 210 middle
http://en.wikipedia.org/wiki/Adolphe_Cr%C3%A9mioux: 84
http://en.wikipedia.org/wiki/Image:Muhammad_Abduh.jpg: 180 lower left
http://en.wikipedia.org/wiki/Jamal_al-Din_al-Afghani: 180 lower right
http://en.wikipedia.org/wiki/Muhammad_Ahmad: 272 left
<http://www.flickr.com/photos/vithassan/60492964>: 271 below
<http://images.google.co.il/images?hl=iw&resnum=0&q=Shaar-Hashamaim%20Synagogue%2C%20Cairo&um=1&ie=UTF-8&sa=N&tab=wi>: color image 9
www.info-regenten.de/regent/regent-d/egypt.htm: 183 below
<http://zadok.org/pics/egypt/Page1.html>: color image 8
<http://202.org.il/Pages/kadesh/sinai/reka.php>: 25 above
 Flickr – Lambo’s photostream (Cimg0447) - <http://images.google.co.il/images?gbv=2&hl=iw&sa=X&oi=spell&resnum=0&ct=res&ult&cd=1&q=Adly+st.+synagogue&spell=1>: color image 7

- למעלה משמאל, 262 למעלה, 263, 265 למעלה ובמרכז, תמונת צבע 11
המרכז לאמנות יהודית, ירושלים: 152 למעלה [sc.258-36] ולמטה [sc.258-5], 153 למעלה משמאל [sc.540-3], ובמרכז [sc.258-12], ולמטה [sc.253-6], 154 למעלה [sc.255-16] ובמרכז [sc.260-32], ולמטה [sc.260-24], 155 למעלה [sc.255-13], ולמטה [סקר 319], 156 למעלה [sc.258-43], ובמרכז [אלשייך 158], ולמטה מימין, ומשמאל [sc.253-14], 157 [sc.258-8], 158 למעלה [sc.498-11], ולמטה [sc.260-21], 159 [sc.257-44], 214 למעלה, 227 למטה, 229 במרכז, תמונות צבע 19 [sc.258-38], 20 [sc.258-26], 21, 31
אברהם נינו דיין, בת ים: 70, 71 למטה, 75 למעלה, 77 משמאל, 78 משמאל, 80 למטה, 81 למעלה, 87, 90, 91, 104 למעלה ובמרכז, 108 למעלה מימין, 109 משמאל למעלה ולמטה, 110 למטה מימין, 135, 216 במרכז, 219 למטה, 224 למעלה, 226 למטה, 227 למעלה, 231 למטה, 232 למעלה, 233, 234 למטה, 235 במרכז, 248 באמצע, 253, תמונות צבע 10, 17, 32, 33
משפחת סופר, ירושלים: תמונות צבע 4, 5
משפחת סלם-בן-טוב, בת ים: תמונת צבע 27
משפחת סעדיה, בת ים: 204
אלי פאטאן, רמת-גן: 18 למטה, 20, 28, 46, 50 למעלה, 66, 88 למעלה במרכז, 100, 208 למעלה מימין, 215, 237, 243 למטה, 245, 246, תמונות צבע 1, 12, 14
אוסף יניב פכטר "לתולדות חולון", חולון: 211 למעלה
יעקב (ז'אק) צביה: 203 למטה
אורי קופרשמידט, חיפה: 56, 61 למעלה במרכז ולמטה משמאל **רות קמחי**, רמת השרון: 168 [באדיבות משפחת ליסקוביץ], 192 למטה [באדיבות משפחת ליסקוביץ], 194 מימין [באדיבות משפחת ליסקוביץ], 198 במרכז [באדיבות משפחת בוזנק], 201 למטה, 203 למעלה [באדיבות משפחת בוזנק]
הקתדרה על שם קפלן להיסטוריה של מצרים וישראל, אוניברסיטת תל-אביב: *10, *16, *37, 41 למעלה, *43, *223
איל שגיא ביזאוי, תל-אביב: 24 למטה, 38 מימין, 96, 98 למטה, 170, 176, 177, 213
אמנון שילוח, ירושלים: 134 למעלה
Brooklyn Museum, New York: 12 below*
El-Kodsi Collection, Rochester: 259 upper right and below, 261 below, 264 above, 265 lower right, 267 below
 Courtesy of the **Library of the Jewish Theological Seminary of America**: 29, 260 middle
The National Library of Russia, Saint-Petersburg: 30

ספרים

- ה' הלל, **"ישראל" בקהיר**; **עיתון ציוני במצרים הלאומית 1929-1939**, תל-אביב תשס"ה: 120 למעלה [עמ' 128], 121 משמאל [עמ' 129], 122 למטה מימין [עמ' 129], 262 למטה [עמ' 129]

I am happy to acknowledge and thank my colleagues who wrote the various chapters of the book. I knew some of them before, approached them and asked them to participate in this book. Others I met by virtue of working on this book, and expanded my circle of friends. I appreciate their willingness to contribute actively to this important endeavor, as well as their patience and good spirits that accompanied our mutual work. I would also like to acknowledge the experts who enriched this book with their expertise and good words. Another special thank you to my friends Dr. Ruth Kimche, Prof. Zvi Zohar, Dr. Joseph Marzouk and Prof. Ya'acov Choueka, for their kind words and generous help throughout the process of writing this book. I feel a special sense of gratitude to the late Mr. Eli (Eliyahu) Malka and his son, Prof. Jeff Malka, for their inspiration and encouragement in researching the Jewish community in the Sudan.

Last but not least, I would like to mention with a trembling heart the late Dr. Hagar Hillel, a noble person, a friend to all the partners who made this book. I hoped Hagar could take an active part in writing this book, but she was unable to do so. Even at the most difficult times she experienced she reiterated to me her joy about this book in particular, because of the great complexity it entailed. Her good spirit and fruitful research had direct and indirect impact on many of the writers in this book, and we view her as an active part of it as well.

Nahem Ilan
Jerusalem 2008

formulated with the Ministry of Education by the series' steering committee. As in other volumes, the uniqueness of the Egyptian community finds its expression in special, relevant chapters, dealing with the Karaites and the Cairo Genizah.

In the beginning of the twentieth century a small Jewish community developed in the Sudan, mostly in the capital, Khartoum. From its very beginning it was a satellite community of the Egyptian community, reaching 1000 members at its peak. It was a very modern community. Due to its tiny size and its clear affiliation with Cairo and Alexandria, the Sudanese Jewish community is discussed in this book.

Unlike previous volumes, where members of the communities took an active part in writing about their community, the contribution of Jews from the Egyptian community to this book is limited. We might even say that this is yet another unique characteristic of the community on one hand and of its researchers on the other hand. Furthermore, like in previous volumes, this book reflects the status of research on various issues, and contributes to topics not researched sufficiently.

While working on this book the heads of the Ben-Zvi Institute were Prof. Menahem Ben-Sasson, Prof. Aharon Maman and Prof. Yom Tov Assis, who generously shared their experience and good advice with me. Dr. Miriam Frenkel, the deputy head of the Institute, and Mr. Michael Glatzer, the academic secretary of the Institute, accompanied the production process intelligently and sensitively. My friend, Dr. Haim Saadoun, who edited six books in this series, helped me at the preliminary phases of the process. Prof. Haggai Ben-Shammai, who was head of the Institute when the project was originally initiated and is still active in the steering committee, was as kind as always, and his wisdom is apparent in various places in this book.

For three years I enjoyed working on this book with the help of a devoted team: Ms. Efrat Assaf-Shapira was the photograph researcher at the beginning of the process; Ms. Naama Shai-Katrieli, who is the editorial secretary, took over this task in addition to her other responsibilities, carrying them all out professionally. Mr. Eyal Sagui Bizawe was a research assistant in the beginning of the process, and the quality of his work is well noticed. The knowledgeable Mr. Menashe 'Anzi helped me for several months, and his experience is well embedded into the book. Mr. Rafael Green was my research assistant for a year and a half, and without him the book would never had been ready on time and in this form. Green is knowledgeable, efficient and pleasant to work with, and his contribution is reflected on every page of this book. Ms. Yehudit Yadlin was the copy editor, and did a sensitive, professional job. Ms. Yael Aizic read and proofread, and contributed to bringing this book up to the standard of the series.

PREFACE

The history of the Jews in Egypt in the nineteenth and twentieth centuries is fascinating and unique. Western Europe – France and Britain in particular – viewed Egypt as a strategic crossroad for achieving their colonialist and imperialist aspirations. Since 1798 there was a European presence in Egypt. It started with the French occupation, lasting only a few years, continued with British representatives until the full British occupation in 1882, and ended, de facto, only in the middle of the twentieth century. Britain had spent enormous amounts of money in Egypt, established British-inspired government apparatuses, and exposed the local residents to Western culture and European social and political trends. One of their main efforts, both financially and politically, was digging the Suez Canal in 1859-1869. Once it was open it enabled the British – as well as others – to reach the Far East without encircling Africa. This was a turning point in Egypt's history and geopolitical status. Ever since, Egypt attracted immigrants from the entire Mediterranean area, as well as from other European and Asian countries, due to the financial prosperity it experienced at the time.

The Jews were among the immigrants to Egypt throughout the nineteenth and twentieth centuries, thus expanding the previously small community, of only 7,000 people in the early nineteenth century, including Karaites, into a colorful, diverse and vigorous community, of approximately 80,000 towards the mid-twentieth century. No other Jewish community in the Middle East in modern times was as diverse in terms of origin of its members, languages they spoke, professions and opinions. These have only been researched partially so far. The main contributor to this research is Prof. Jacob M. Landau, who wrote *Jews in Nineteenth-Century Egypt* (New York 1969; first in Hebrew, Jerusalem 1967), and edited *The History of Egyptian Jews in the Ottoman Period (1517-1914)* almost twenty years later (Jerusalem 1988). As time passed by it became clear that these two essential books were far from sufficient. Additional information became available, and enabled – at times even demanded – further discussion on the issues formerly dealt with in Landau's books. Other aspects were not included in his research to begin with. Compared to other Jewish communities in the area – such as Yemen, Iraq, Morocco and Tunisia – the community in Egypt was researched only minimally until recently. Some of the reasons for this situation are the complexity of this community and its diversity. One of the most significant cultural expressions of diversity is the multiple languages the Egyptian Jews used to express themselves.

The volume on Egypt is the ninth volume of the series on Jewish communities in the East in the nineteenth and twentieth centuries. The books focusing on Yemen, Iraq, Morocco, Tunisia, Iran, Libya and Ethiopia, as well as the life cycle in the various communities, preceded it. Like the previous volumes, this one follows the principles

TABLE OF CONTENTS

Preface / Nahem Ilan	7
Egypt and Its Jews / Haggai Ehrlich	9
The Cairo Genizot - Findings and Results / Menahem Ben-Sasson	29
Demography / Sergio DellaPergola	33
Economy / Uri M. Kupferschmidt	49
Communal Organization / Leah Bornstein-Makovetsky	67
Education / Zvi Zohar	83
Halakhic and Religious Literature / Zvi Zohar	103
Jewish Periodicals / Ovadia Yerushalmi	115
Music / Amnon Shiloah	131
Synagogues / Hana Taragan	139
Ritual Artifacts / Ariella Amar	151
Theater and Cinema / Eyal Sagui Bizawe	161
Political Activity / Yosi Ben-Dror	179
Zionism and Immigration to Israel / Ruth Kimche	189
Sports / Eyal Sagui Bizawe	207
The Life Cycle / Avraham Nino Dayan	213
The Yearly Cycle / Avraham Nino Dayan	223
The Kitchen / Levana Zamir	237
The Language of the Jews in Modern Egypt / Gabriel M. Rosenbaum	245
The Karaites / Nahem Ilan	257
The Jewish Community in Sudan / Eli S. Malka and Nahem Ilan	271
Chronology	287
Chronology - Sudan	294
Bibliography	296
Transcription from Arabic to Hebrew	300
List of Terms	301
List of Authors	302
Photo Credits	303

Advisory Committee

Ben-Zvi Institute: Prof. Yom Tov Assis (chairman), Prof. Haggai Ben-Shammai,
Dr. Miriam Frenkel, Mr. Michael Glatzer, Prof. Nahem Ilan, Mr. Adi Ofer,
Dr. Haim Saadoun, Prof. Shalom Sabar, Dr. Zvi Zameret

Ministry of Education: Mr. Moshe Zafrani, Dr. Itzhak Itzhaki

Founding Editor: Dr. Haim Saadoun

Staff of the Project

Research: Rafael Green, Menashe Anzi, Eyal Sagui Bizawe
Editorial Secretary: Naama Shai-Katrieli
Photographic research: Naama Shai-Katrieli
Production: Michael Glatzer
Administrative Assistant: Sarit Noy

Graphic design Egypt: Tal Pockard-Tzalel
Copy editing: Yehudit Yadlin
Transliteration: Nahem Ilan and Gabriel M. Rosenbaum
Proofreading: Yael Aizic
Cartography: Sofer Maps
Series design: Ruthie Beth-Or
Art photography: Vladimir Naikhin

We wish to thank the following institutions for their contribution to the project:
Photo Archive, Beth Hatefutsoth, The Museum of the Jewish Diaspora, Tel Aviv
The Center for Jewish Art - The Hebrew University of Jerusalem
Avraham Nino Dayan, Bat Yam

© All rights reserved to the Ministry of Education and the Ben-Zvi Institute of Yad Izhak
Ben-Zvi and the Hebrew University of Jerusalem, 2008.

ISSN 1565-0774

Printing: A.R.T. Offset Printing, Tel Aviv

JEWISH COMMUNITIES IN THE EAST IN THE NINETEENTH AND TWENTIETH CENTURIES

EGYPT

Edited by:

Nahem Ilan

Ministry of Education
Pedagogical Secretariat
The Center for the Oriental Jewish Heritage

Ben-Zvi Institute for the Study
of Jewish Communities in the East of
Yad Izhak Ben-Zvi and the Hebrew
University of Jerusalem

Also in this series:

Yemen, edited by Haim Saadoun, 2002

Iraq, edited by Haim Saadoun, 2002

Morocco, edited by Haim Saadoun, 2004

Tunisia, edited by Haim Saadoun, 2005

Iran, edited by Haim Saadoun, 2006

The Life Cycle, edited by Shalom Sabar, 2006

Libya, edited by Haim Saadoun, 2007

Ethiopia, edited by Hagar Salamon, 2007

JEWISH COMMUNITIES IN THE EAST IN THE NINETEENTH AND TWENTIETH CENTURIES

EGYPT